

folyót, mint a két világ közti határt, amely a kereszténység előtti pogány világból származó motívum. Tehát a tanulság az, hogy nem vonhatunk le egyetlen meselem vagy motívum vizsgálata kapcsán a mese keletkezésére vonatkozó végérvényes következtetéseket. A vallásos tartalmú képzetek eleven hatóerővel tudtak az újabb hagyományban is tovább élni, mint ahogy a példa is szemlélteti.

A halhatatlanságra vágyó királyfi meséjének magyar változataiban a királyfi megmenekül a haláltól, más nem magyar változatokban a halál rászedi a királyfit, és az meghal. A mese világa tagadja a halált, a hős feltámadhat. Igaz, örök halhatatlanságot a mese se ígér, a mese végformulája általában: „Addig éltek, míg meg nem haltak.” *A halhatatlanságra vágyó királyfi* meséjének magyar változata kivételt képez ez alól, hiszen a királyfi elnyeri az örök életet, míg a más nyelvű változatokban a mesének a vége a halál. Honti szerint a magyar változat nem fogadja el a tragikus végű mesét, így átalakítja a más nyelveken antimeseként elterjedt változatot pozitív végkifejletre. Honti a mítoszi világlátás beszüremlésének tartja ezt a mesei zárlatot.

A képzelet világában megváltoztatható az elbeszélés: így a mese és a mítosz is. A mítosz nem tagadja a halált, de értelmezi vagy átértelmezi azt: a halál a boldogság szigetét is jelentheti, például örök életet eredményez a kelta mítoszbán. A magyar mesében a mesei igény mítoszt formált, és ezt nem tehetette volna,

ha már kezdetektől fogva nem lett volna a két műfaj között rokonlelkűség, nemcsak külső epikus alakban, hanem a benne kifejezésre jutó világképben is.

Honti a mesét megérteni magából a meséből próbálta, hagyva, hogy a mese hasson rá, annak mesei valóságába belehelyezte magát, abból kiindulva kereste a válaszokat, kitekintve a társadalomtudományok más területeire is.

A mesetudomány feladatát a következőképpen határozza meg: „Újra élni a mesevalóságot, [...] szilárd rendszer helyett »laza« élmény áramlatokra bízni magunkat, saját konstrukciónk helyett létező organizmusokat szemlélni.” (37.)

Nem tagadja azt sem, hogy az adatgyűjtésre is szükség van, de azt vallja, hogy nem szabad megelégedni ennyivel, hanem tovább kell lépni és „emberi” tudományként kell a mese valóságát megérteni.

Úgy gondolom, hogy Honti e két tanulmánya tanulsággal szolgálhat a mai mesekutató számára is, legfőképpen két szempontból. Elsősorban azt kell megszívleljük, hogy minden olvasó vagy kutató maga kell megtalálja az utat a mese világához. Másodsorban pedig, hogy nem tekinthetünk úgy a mesére, mint valami tőlünk távol álló idegen világra, hanem úgy, mint olyan szellemi tartományra, amelynek mi magunk is része lehetünk, ha átéljük és megértjük annak „világát”.

Luka Éva

Vallástörténeti pillantás, nagytérségi nagycsalád

Czingel Szilvia: Ünnepek és hétköznapiak. Zsidó vallásnéprajz a Kárpát-medencében. Corvina, Budapest 2018. 303 old.

Szaktudományos mersz vagy szerény önértékelési magabiztosság kell mindig is ahhoz, hogy valaki nekibuzduljon (mondjuk) „a középkor népi kultúráját” vagy „a romániai cigányzene” teljességét megnevezni, könyvbe rögzíteni, teljességgel

földolgozottak láttatni. De kevésbé rázósnak tekinthető, ha ugyanezt elemző tónusú újságíró, ismeretterjesztő filmes, vagy messziről jött mesélő teszi, hisz akinek minden új, annak a föltárás és adatközlés módjai rendszerei, normái, konvenciói is eredetiek

A. Gergely András (1952) – politológus, kulturális antropológus, oktató, az ELTE TÁTK és a PTE DTI, szerkesztő, a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság elnöke, Budapest, andrasgergelya@gmail.com

lehetnek, főként ha az „autentikus” mivoltát senki más, de elsősorban ő maga határozhatja meg. Egy ilyen kötet értékét és mibenlétét követem az alábbiakban, mely nemcsak hiánypótló mű, hanem épp ezért felelős is, példaadó is, tudományos mezőben megméréndő is.

A monográfia, mely Czingel Szilvia néprajzi (pontosítva: zsidó vallásnéprajzi) gyűjtésének háttéréből *Ünnepek és hétköznapok. Zsidó vallásnéprajz a Kárpát-medencében* címmel jött ki, könyvesbolti kínálatban kivételes, egy zsidó szakkönyvtárban is egyedi, dokumentatív értékét tekintve ugyancsak példamutató s nagytáji vagy térségi szakrális néprajz terén talán kivételes és egyedi is. Mindemellett egy átfogó tartalmat sejtető, világnagy léptékű, szaknéprajzi kifejezésekkel és vizuális megjelenítés minőségével látványosnak mutakozó könyvhöz kézenfekvően lehet többféle aspektusból közelíteni s e szemlélés módját részben-egészben fölfedve lelkes-pártolóan szólni róla, leíróan feltárni, vagy kritikus-értelmező tónust választani is. E feladattudat felelős meghatározásában sokféle komponens számít, a recenzens valódi és képzelte szakértelmétől, tanulási hajlandóságától, érdeklődésétől és felkészültségétől kezdve a kiadvány tónusáig, külleméig, egész mivoltát megjelenítő összhatásáig, a szerzőről lehetséges portrétól a szaktudományi ismeretanyag kontrasztba állításáig. Az alábbi beszédmódban a leíró-megnevező szándékot csak kiindulópontnak tekintem, s inkább a kritikai olvasat mellett volnék – már csak azért is, mert a szerzői mű valóban impozáns, a könyvtári polcokon vadászatva sem akad párja, ugyanakkor újdonság témakörrel, saját tónusban, gazdag képanyaggal kínálja magát a kötet, s nemcsak a lapozgatóknak, hanem a szaktudománynak is értékelési alapot adva.

A szerző néprajzos-antropológus-muzeológus érdeklődése és felkészültsége itt gazdag tárházba jutott, amikor a Centropa Alapítvány keretein belül emlékezeti örökséghez nyúlt. Számos korábbi írásában felváltva volt a zsidósággal kapcsolatos kérdések kutatója, a tárgyhasználat és a hétköznapi városi cselédkultúra feltárója, történeti örökségek rajzolatainak áttekintője, de leggyakrabban az elemző

kutatási szándékkal társuló, a zsidó kulturális örökségvédelem szellemében folytatott munkáival jeleskedett. (Számos cikkét közölte a Szombat hasábjain, néprajzi konferenciakötetekben és folyóiratokban is.) A Centropa keretében pedig elkezdte fölfejteni azt, amiről szinte már mindenki letett: a holokauszt utáni zsidóság megmaradt kérdéseit, a rokonsági szálakat, a beszédes fotók helyszíneit, az életmódok és emlékezeti örökség tényanyagát, a közös múlt és a táj-történeti hagyaték még eleven kincsgyűjteményét. Az *Ünnepek és hétköznapok* kötet a holokauszt utáni maradék zsidóság élő emlékezete iránti tisztelgés, örökségvédelmi mentőmunka, egyúttal példatár is ahhoz, hogyan lehetséges még felfedező útra indulni a túlélők mai köreiben s föltárni-gyűjteni-elemezni azt, amit még „menteni” lehet a múlt időben. „Maguk az elsők, akik azt kérdezik, hogyan éltünk, és nem azt, hogyan haltunk meg” – idézi tanulságát ennek a találkozásnak, s még sok száznak, ahol a zsidó vallási örökséget mint kelet- és közép-európai élethelyzetek, együtt élő népek közösségének hagyatékát látatja.

E levéltári, muzeológiai vagy szövegfolklorisztikai tevékenység s mindemellett a „jó témakört” kiszemelő, azt érzékenyen megragadó készség volt értékelő minősítése Küllös Imolának, aki a Páva utcai holokauszt-emlékhely előadótermében bemutatta a kötet néprajzi-folklorisztikai értékeit a megjelenést követően (2019. II. 28.). Ki is emelte, s a kötet sugározza is, hogy a vidéki és határokon túli közösségek holokauszt-túlélőivel készített visszaemlékezések közben kerülhettek elő a rejtekező fényképek, a fényképekről fölidézhető életmód, tárgyi kultúra, az otthonok, szokások, gazdálkodás, családi tradíciók megannyi változata és ezek narratív elbeszélései, melyek révén egyúttal az is világossá válhatott, mennyire nem „önmagában” állt, önkörében élt, bezárkózva hitt és intímen szenvedett a zsidóság, s mily sokféle generációs stratégia, szerepválaszték, élethelyzet-módosulás adta körülményeit annak, amit a kötet alcíme is rögzít két kulcsszóban: vallásnéprajz, Kárpát-medence. Egyszóval térségi kultúra, más kultúrákkal összefonódásban, vallási szabályrendszerek követése és eltérései, a mindennapi életvitel módozatai, a közös és a hagyatékká vált

vizuális örökség még múlt pillanatban megmenthető változatai... Ahogyan a MAZSIKE és a Holokauszt Emlékközpont „üres padok” konferenciáján elhangzott előadásában Czinger is megfogalmazta egyszer, e munka: „Séta az emlékezet könyvtárában – holokausztoktatás és emlékezetkultúra.”

Sikamlós a szemlézés illetén módja, ha nem részletezzük a tényanyagot. Mert publicisztikai, sőt népszerűsítő néprajztudományi aspektusból valóban kivételes kincs az, ha folklórgyűjtő családi miliőben keresi fel adatközlőit, ha még kinyeri tőlük emlékezetük réseiben megmaradt örökségü(n)ket, vagy ha mindezt rögzíti, fotózza, áttekinti, illusztrálja, szakirodalmi vagy térségi emlékezet-történeti háttéranyaggal is ellátja – de nem antropológiai mű ez mindazonáltal. Részem volt abban, hogy magával a szakrális néprajzi rétegével mélyebben és avatottan foglalkozó zsidóságtudósok fogalmazták meg elemi félreértéseket, hibákat, hiányosságokat, de ezek aprólékos részletezésétől itt most mentesíteném az Olvasót. Annyit jelzésként érdemes latba vetni, hogy az „adatközlőktől” földézett szavak java részéről nem derül ki, sok-sok mondat-idézettről sem, milyen kérdésre adott választ tükröz, milyen kontextusú vagy tónusú volt a válasz, a kiemelt mondat(rész) azon túl, hogy megerősít egy kutatói összekötő szöveget, még mennyi más tónust hordoz, kinek szólan nyilvánkozik meg, személyes sűgás vagy mikrofonba mondott „Központnak” nyilatkozás része, s mennyiben tükröz nyelvi kódokat, értelmezési konvenciókat (pl. szakrális gesztusok, szertartáselemek, tárgyak nevei, használatuk módjai stb.) vagy épp személyes hangvételt. . . Egy interjú-helyzetben hogyan viselkedik a kutató, s hogyan az elbeszélő, ha ismereteiről faggatják? S hogyan akkor, ha sokórányi beszélgetésből kiragadott félszavai olyan mondatokba keverednek, amelyek az egész Kárpát-medencére érvényes közlést hordoznak? Visszajut-e egyáltalán a kutatói tudás, az értelmezési keret, a magyarázó habitus ahhoz, aki „adatközlő” volt? S adatközlő-e, aki emberi, vallási, érzelmi örökségének valamely részét nagy nehezen előkeresi, „tálalja”, megküzd vele és érte, szembesül önnönmagával is, majd lesz belőle félmondatos tudományos általánosság?...

Látszólag akadémikuskodó szöszölés ez egy szellemi folklórmiliőben. Ám mégsem az. Ha úgy vesszük, Czinger Szilvia hol folklorista, hol zsidóságtudós, hol muzeológus, hol múzeumpedagógus, hol meg „antropológus”. Tény, hogy ilyen képzést is kapott, de az antropológusra legfőképpen jellemző terepmunkát, amely hónapokig-évekig tart általában, s csak ritkán kevesebb ideig, készséggel fölcseréli egy felvidéki kiruccanással, ahol egy magnóval megold mindent másfél nap alatt. Ez nem antropológus „tempó”, sőt. Annak hiánya inkább. De ez csupán egyik oldala: a másikon ott a nehézség, hogy minden történeti előzmény, feltétel, keret, folyamatábrázolás mellett az antropológiai kutatás fő célja az élő kulturális gyakorlat megismerése, mégpedig nem a történeti múltban, ahová Szerzőnk visszaugrik a szövegek és fotók egyvelegében, hanem a jelenben. S ez még kiegészül a részletekkel is, melyek még szemet szúróbbak: „a Kárpát-medence zsidóságát” valamiféle sosemvolt kollektív entitásként megnevező fogalomhasználat éppen a kötet szövegeiből és a szerzői utószókból kap súlyos cáfolatot!... De példaként élve, melyeket éppen a kortárs zsidó csoportok összehasonlító kutatását végző egykori diákom, Tóth Katalin hámozott ki hosszas elemzéssel a kötetből: „A holokauszt előtti vidéki Magyarország zsidó háziasszonyainak kóser konyháját...” (55.); „... a vizsgált időszakban a magyar zsidó közösségekben...” (68.); „Ilyenkor a zsidó emberek nem látogattak el a temetőbe...” (99.); „A zsidó családok számára az esküvő a legnagyobb öröm ideje...” (106.); „A magyar zsidóság körében nagyon elevenen élt az úgynevezett *kápráz* szertartás” (124.). „E sematizáló megfogalmazások mellett eredménytelenül hangoztatja a szerző a kultúra egyedi értelmezéseinek figyelembevételét, mert éppen ellenkezőleg cselekszik: összeolvasztja azokat. Ez az összeolvasztás olvasható ki a könyv címéből is (arról nem is szólva, hogy az interjúrészletekből sokkal inkább különböző életmódok és nem pedig vallásértelmezések rajzolódhatnak ki, tehát a címben szereplő *vallásnéprajz* meghatározás sem igazán helyénvaló)” – írja Tóth egy hatoldalas, részletes szakmai kritikájában (megjelenés alatt a Közéletések folyóirat 2019/3-4. számában).

Nemcsak ezzel egyetértve, de át is emelkedve a szövegfolklorisztikai botlásokon is (hiszen a sorba szedett idézetek ha elérhetők is a Centropa archívumában, nem igazán hozzáférhetők az érdeklődő olvasó számára fontos lenne két aspektust is összehangolni. Egyfelől a kötet sosemvolt anyagokat is megjelenítő hozadékait, másfelől ezek feldolgozottságát, mely sem a néprajztudomány aktuális álláspontjaiból ide kapcsolhatókat nem érvényesíti önnön mércéjeként – így például nem vet számot a mesegyűjtés, az életút-elbeszélések, a narratív interjúkészítés, a vegyes vagy kevert módszertanú megközelítések, a szövegfolklorisztikai vagy vallásnéprajzban alkalmazott eljárások többségével –, sem maga a kutatói narráció jelentőségével és jelentésével nem vet számot. Ide tartozik például, hogy a kötet vállaltan a hétköznapiakra kíváncsi, a néprajzos-muzeológus szemlélet ebben a feltáró, „felgyűjtő” szándékot képviseli, s ehhez társul a vallásnéprajzi kutatáson belül a zsidóság ünnepeinek, az ünnepekhez kapcsolódó szokástartás változatainak aprólékos válogatása, klasszifikálása, megfejtése, belső összefüggéseik legkülönb verziókban megjelenő feltárása. „A zsidóságban járatos olvasó gyakran kerülhetett olyan helyzetbe a könyvet lapozgatva, hogy egy-egy szokás vagy életmód részlet bemutatásánál olyat olvasott, amit ő teljesen máshogy tud és gyakorol. Ez teljesen természetes, hiszen a 220 életinterjú elemzése egyszerűen a zsidó hagyomány 220-féle értelmezése, variánsa” – írja a szerző (266.). Így kerül sorra, de ennél semmivel sem mélyebben, a zsidó vallásnéprajz legkülönbébb irányai közötti választás tárgyává sem tétetik a különbségek láttatása az ortodoxia és neológia között, az archaikustól a kevésbé karakteresig változó, a keresztényekkel szimbiózisban élő vagy tőlük eltérő és más vallások híveihez képesti életviteli normák együttesében jelen lévő kölcsönhatás, a generációk váltása és stílusmódosulása, a családokon belüli rituális-szokrális hagyománykövetés súlya és szerepe, városok és falvak különbségei, határokon túlra került csoportok helyzete, migrációs kényszerek és módok, minták és példák, valamint mindezek megfogalmazódásai levelekben, naplókban, szavakban,

interjúk szituációkban. Azaz: valahol és valamiképpen mindegyikről mintha szó esnék, de oly mértékben általánosító tónusban, hogy a szakmai érdeklődőnek a sajtóképes vagy középiskolai különórán vállalható értelmezési eljárások jutnak leginkább eszébe: azt írja például (14.): „A magyar néprajztudomány óriási mulasztása, hogy teljesen figyelmen kívül hagyta a magyarországi zsidók kultúráját” –, miközben (akár csak az utóbbi évtized publikációit tekintve is) a kortárs hazai zsidóságtudósok több nemzedéke és több műhelye ontja a szakirodalmi újdonságokat (hadd tekintsek el itt több tucatnyi név említésétől!). A kritikai rálátástól mentes illetlen vélemény kiütözik abban is, ahogyan a zsidóság és környezete identitáskérdéseit a kötet java részében kezeli, s ahogyan mindezt a keresztény kultúra kontextusában mint „a magyar népi kultúra részének tekinthető” vagy „klasszikus néprajzi megközelítés módszerével és fogalmaival” megjeleníthető entitást véli felfoghatónak. Hol „felekezet” formájában, hol „etnikumként”, hol magyar(országi) népcsoportként tekint a zsidóságra, annak asszimilációs folyamataira, beilleszkedési vagy épp kiillesztési attitűdjeire, s teszi mindezt lényegében meghatározatlan embercsoportra érvényesnek tekintve (van, ahol 19. század végi adatot általánosít mai értelmű fogalommal, ami végképp drámai elírás az antropológia aspektusából...!).

Jelzem, a kötet aprólékos, részletesnek látszó, sőt: a be-nem-avatott olvasót hivatkozó szándékkal valamely bennfentes-titikos tudásmezőbe csábító módon hangzatos címekekkel is megspékelt fejezetcímei valójában az általánosítás, jelképformalás közhelyével „oldják meg” a nem beavatottaknak szóló érdeklődéskeltést, ugyanakkor a zsidó kultúrát mélyebben ismerők számára nem a rituális szertartások változatos előfordulásmódjai lesznek szembeszökőek, hanem éppen ezek közhelyesítése, ezáltal hamissá vagy érvénytelené tétele. A kötet tehát, amikor épp nem az értelmezés leleményét alkalmazza, s nem csupán a „változatokra” irányít kiragadott idézetekkel némi figyelmet, akkor ténylegesen a szöszedet értelmezési mezőjébe keveri a saját, szerzői verziót, a közismereti tudást és a válaszdok nézőpontját

vagy lokális tudását. Ilyen a *kásrut* étkezés számos kérdése, a rituális fürdő esete, a zsidó identitás jelenlétének felmutatási módjai-példái, az „általánosnak” nevezett gyakorlat felől az eseti előfordulásokra húzott értelmezési kényszerzubbony, de ilyen maga a „szerzői kóserság” alapkérdése is: „A bonyolult kósersági előírások betartását a szegénység nagyban befolyásolta, ami néha megmosolyogtató történetekhez vezetett” (55.) – írja, miközben rejtély marad, min kellett mosolyognia kutatóként, aki „felgyűjt”, s nem röhögcsél. De önmagával is ellentmondásba jut ezen a téren: az „Interjúk alanyai” alfejezetben például bennfentesen közli, hogy „Könyvünkben az olvasó megismerkedhet a régi zsidó családok életével és értékrendjével, legintimebb szférájukba adva betekintést” az élettörténetek által – de ugyanott rögtön közli azt is: „A téma feldolgozásának és bemutatásának módszere a néprajzi-antropológiai megközelítés. Így tehát nem törekszem arra, hogy az egyes társadalmi csoportokat évszámokkal, statisztikákkal, társadalomismereti adatokkal mutassam be” (13.). Másképp értve: kontextusból, valódi jelentéstérből kiragadott mondatokkal illusztrál, de nem tanúsít, felmutat, de nem értelmez, hivatkozik, de nem igazol, ábrázol, de nem „nép”rajzol, s a legkevésbé sem „antropológiai” az, amihez nincsenek sem adatok pontosságára vonatkozó kitételek, sem társadalmi kontextusba helyező paraméterek. Ugyanitt jelzi, hogy mivel „szinte minden történet az elvárt szabályrendszer eltérő értelmezéséről és megvalósításáról tudósít. Ezét aztán nem tudok általános következtetéseket levonni. De ez nem is célom: sokkal inkább a hihetetlenül színes életmód egy-egy jellegzetességére szeretném felhívni a figyelmet...” – majd erre következően további kétszáz oldalt szán az általánosító s a kutató személyes kontrollját a legkevésbé sem tükröző általánosítások felhalmozására... A megnemesülni látszó egyéni kutatói habitus itt megy át, ezen a csapdán keresztül pottyán bele az élményközeli (émikus) nézőpontból a felszínes-élménytávoli közlések rendszerébe, miközben ezek együttes kezelése volna a feladata, ha antropológus lenne néprajzi iskolázottsága dacára is.

A szerzői tónusból nemcsak az hallik ki, hogy metodológiai eljárása nem tükrözi sem tisztán a néprajzi, sem korrektül a levéltárosi-muzeológusi, sem következetesen az antropológusi szereptudat – sőt: mert bár jelzi, hogy a zsidóság történeti és nagytérégi csoportjait egy 19. század végi és 2. világháború előtti időszakban jellemző jegyekre fókuszál, számos ponton úgy faragja a szót, mintha a mai zsidóság szóbeli vallomásai a folytonosság örökségének és ezek fontosságát szem előtt tartó habitusnak köszönhetők lennének. Teszi mindezt abban a keretben, melyet ő maga alakít ki, hogy a jelzett korszak etnikai-nemzeti-kisebbségi-vallási pluralitásából legfőképpen a népit (ez esetben a zsidót) és a nemzeti egységet hordozót (az asszimilánst, a hagyományt sajátosan követőt, de „etnopolitikai” természetét megjelenítő tüneményt legyen képes megragadni. Egyéni megszólalásokra, stílusra vagy tartalomra fordít figyelmet, de a jelképes konklúziókban egy képzel, homogénnek tekintett társadalmat tükröz, sőt ezt kontrasztba is állítja az ugyancsak „univerzaliztikusan” bemutatott zsidósággal, zsidó csoporthagyományokkal, helyi közösségek, zsinagógák, boltok, rituális fürdők, kóser konyhák, átmeneti rítusok, ünnepnapok vagy női szerepek sajátlagosságaival. A kötet nyolc fejezetéből így az anyag nagyobb része (17–176.) a hétköznapokhoz vagy rituális ünnepkörökhöz tartozó ismeretterjesztés, míg a *Képek és emlékezések* fejezet (177–264.) fotókat közöl, melyek képleirási kísérőszövege hol adatszerűen szelíd, hol meg túlbeszélten terjedelmes. Itt portrék, lakodalom, levelezőlap, sírhely, épületek, üzletek, többnyire családfotók vagy csoportképek kapnak helyet – érkezési sorrendben, mintegy spontán rendszerben –, de eldöntetlen marad, hogy mindez hagyaték, örökségmentő gyűjtés, szimbolikus üzenet, vizuális antropológiai melléklet vagy mi más funkcióval bír. Néprajzi adattári anyag lehetne, de ahhoz meg a néprajzi adat kevés (nem is volt célja), úgyhogy mintha „kis színes érdekességek” gyűjteményének tetszene inkább, amihez képest viszont iszonyúan értékes anyag! Itt is jellegzetes, hogy míg (Assmann alapján ma már szemléleti evidenciának számító) jó esély, hogy a kulturális emlékezet

egyúttal kommunikatív emlékeztető tud lenni, az a határ, amit Assmann 70-80 évként fogalmaz meg, itt javarészt érvényes is volna – de éppen mert elmarad a kötetből a vizuális antropológiai elemzés is, ez szinte belesimul a „kis színes” kelléktárba. Talán a mezőkövesdi matyó jelmezbe bújt zsidó lányok fotója önmagában is tükrözi, szinte jelképezi ezt a vallási, életviteli, önmegjelenítési, hovatartozási szertartásosságot, mimikrit, lokális elvárásokat, transzparenciát és kontrasztok áttekintését – de a szimpla leíráson túl, miként törekedtek a Klein lányok a matyó divat magukra öltésével „Európaszerte híressé tenni” a matyó hímzést (162.), nem érdemesül sem kutatói, sem elemzői, sem szimbolikus értelmezési kísérletre mindez.

Kicsit azt is megkockáztathatnám, ha híve lennék az általánosító megfogalmazásnak (de nem vagyok, ráadásul itt egy látványos, ám fölöttébb tudományos köntösbe öltöztetett munkáról van szó, ezt ne feledjük!), talán legfőképp az dominál a kötet egészében, hogy amit fölhasznál, kihasznál, föltár, megmutat, azt megkonstruálja: a levéltári és interjú anyag révén a tudományos igényű teljesség képzetét kelti. Azt, hogyan lehet 302 oldalon „a Kárpát-medencét” teljességgel földolgozni (nem lehet), hogy a zsidó vallásnéprajz belefér egy kötetbe (kizárt lenne), hogy

az elbeszélés mintha-valósága egyúttal helyettesítő is az áttekintésből fakadó értelmezés, elemző közelítés feladatát (ami persze túlzásnak is kétes), s egészében mindez a hetilapok és magazinok tündéri témája is lehetne. Ami igaz is, csak kár érte. Ki nem derül, bár érdekes és intim, élvezetes és izgi is, hogy amikor általános alanyaival szituatív leírást kínál (pl. az üdülések, nyaralás, kóserság, cselédség, öltözködés kérdései között a „sok üdülőhelyen problematikus volt”, „Gyakran megtörtént”, „Voltak zsidó asszonyok, akik a nyaralást munkával kötötték össze” és hasonlók tengerében), akkor kikről beszél, s mi értelme van a jelentéskiterjesztésnek, ha az épp az értelmezés hatáskörét rontja. Ez azonban lehet, már szerzői vállalás kérdése – itt csak sajnálkozó észrevétel. De annyi kétségtelen: ezt az alapgyűjtést s a mögé rendelt föltáró munkát mindenki más helyett és előtt Czingel Szilvia alapszinten elvégezte. S ennyi már a legfőbb zsidó hagyománytudat, az „add tovább...” követésének elegendő bázisa. Ezért pedig akkor is szakmai elismerés jár a szerzőnek, ha antropológussá lennie itt most nem sikerült. A zsidó létmódok folklórverziói feltárásának mindenesetre szorgos munkásai közé jelentkezett hiánypótló művével.

A. Gergely András

Ördögösfüzesi lakodalmak régen és most

Székely Melinda: A magyar lakodalom változása Ördögösfüzesen (1930–2017).

Kriza János Néprajzi Társaság – Téka Alapítvány, Kolozsvár 2018. 262. old.

Székely Melinda *A magyar lakodalom változása Ördögösfüzesen (1930–2017)* című kötete 2018-ban jelent meg a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság és a szamosújvári Téka Alapítvány közös kiadásában a *Dissertationes Ethnographicae Transylvanicae* sorozatban. A kötet a szerző 2018-ban Kolozsvárt a Hungarológiai Tanulmányok Doktori

Iskola intézményi keretei között megvédett doktori disszertációjának átszerkesztett és bővített változata. A most megjelent könyvet Pozsony Ferenc lektorálta és Jakab Albert Zsolt szerkesztette.

A szerző elsődleges célja az ördögösfüzesi lakodalom szerkezetében bekövetkezett változásoknak a vizsgálata és értelmezése 1930-tól egészen